

Armoede-deskundige Roeland van Geuns:
**‘BEJEGEN UITKERINGS-
 GERECHTIGDEN VANUIT
 VERTROUWEN’**

Roeland van Geuns, lector Armoede Interventies aan de Hogeschool van Amsterdam, pleit voor een uitkeringssysteem dat gebaseerd is op vertrouwen in plaats van wantrouwen. ‘Uitkeringsgerechtigden worden ten onrechte behandeld als alleen maar calculerende burgers. Terwijl het een bittere pil is als je niet kunt meedoen.’

TEKST PIEN HEUTS BEELD MILAN VERMEULEN

De rode draad in uw loopbaan is uw grote betrokkenheid bij mensen die buiten hun schuld buiten de arbeidsmarkt vallen. Wat doet dat volgens u met mensen?

‘Dan gaat alles wankelen: je gevoel van eigenwaarde, zelfvertrouwen en autonomie. Het duidelijkst zie je dat als mensen werkloos worden. Binnen zes weken kunnen ze al op die glijbaan naar beneden terechtkomen.’

Hoe komt dat?

‘Werkloos worden is veel meer dan je baan verliezen. Het tast de drie basisbehoeften van mensen aan: ertoe willen doen, autonoom zijn en erbij willen horen. Dat is heel ingrijpend. En omdat onze samenleving de afgelopen decennia zo individualistisch is geworden, worden mensen ook nog eens verantwoordelijk gemaakt voor hun eigen mislukking of succes. De huidige politieke meerderheid zegt: als je écht wilt werken lukt je dat. Oftewel: het is je eigen schuld als je in de bijstand zit.’

U zei eerder dat er een groot misverstand bestaat over mensen met een bijstandsuitkering. Dat ze niks zouden doen.

‘Het is hard werken als je in de bijstand zit. Uitkeringsgerechtigden hebben het heel druk met hun hoofd boven water houden en de eindjes aan elkaar knopen. Het scheelt nogal of je één keer per week de boodschappen

kunt doen of alle koopjes moet aflopen. Een gezin in de bijstand leeft van maximaal 80 euro per week. Het vergt heel veel tijd en creativiteit om te kijken hoe je dat kunt uitgeven. En daarnaast moeten ze ook nog contact houden met casemanagers, artsen, schuldeisers en deurwaarders. Zestig tot tachtig procent van de mensen die in de bijstand zit, heeft financiële problemen. Het is overleven als je op het sociaal minimum zit.’

Volgens het Nibud moet je kunnen rondkomen van een bijstandsuitkering plus inkomensafhankelijke toeslagen en gemeentelijke voorzieningen.

‘Ja, maar wie weet de weg in al die voorzieningen? Gemeenten hebben er vaak meer dan tien, soms meer dan twintig. We hebben onderzocht dat vaak slechts zestig tot zeventig procent van de mensen gebruik maakt van voorzieningen zoals kwijtschelding van gemeentelijke heffingen, een stadspas, kindervoorzieningen, een laptop. Het systeem is zo ingewikkeld gemaakt dat het bijna onmogelijk is van alle regelingen op de hoogte te zijn. Het is heel vreemd dat gemeenten accepteren dat er niet honderd procent gebruik wordt gemaakt van alle regelingen.’

Wat is uw advies?

‘Uitkeringsgerechtigden precies informeren over hun rechten, zodat ze er ook gebruik van kun-

nen maken. Gemeenten hebben alle informatie over hun uitkeringsgerechtigden. Dan kunnen ze toch heel gemakkelijk aangeven waar iemand recht op heeft, in plaats van afwachten tot iemand zelf aanklopt? Zo’n klantvriendelijke houding draagt eraan bij dat mensen minder gauw in de schulden komen. Waarom duurt het vaak acht weken en eindeloos gegevens verstrekken voordat een bijstandsuitkering wordt toegekend? Acht weken betekenen wél twee maanden huur. Waarom wordt zo weinig gewezen op het recht op een voorschot? Slechts de helft van de gemeenten doet dat. De rest is er onduidelijk over.’

Wat maakt volgens u dat gemeenten vaak terughoudend zijn in hun informatievoorziening?

‘Het systeem is, geheel volgens de neoliberale ideologie, gebaseerd op wantrouwen. Binnen het uitkeringssysteem leeft een totaal verkeerd beeld van mensen als calculerende burgers. Het is ingericht op de tien tot twintig procent van de mensen die niet of minder betrouwbaar is. Terwijl je het moet inrichten op de tachtig procent die niet voor niets komt aankloppen. Waarom zegt een ambtenaar niet: “Ik ga u een paar vragen stellen en ik ga ervan uit dat u eerlijk antwoordt. Als u dat niet doet, heeft u een vet probleem.” Als

‘Het is overleven als je op het sociaal minimum zit’

aanvrager zou je dan diezelfde dag nog je bijstandsuitkering of voorziening toegekend kunnen krijgen. Ik zou hier graag mee willen experimenteren en ambtenaren daarin begeleiden.’

Hoe?

‘De bejegening van mensen die het niet breed hebben, moet heel anders. Vanuit vertrouwen. Zorgverzekeraar CZ vind ik een goed voorbeeld. Als mensen niet betalen, gaan ze ervan uit dat diegene ook echt niet kán betalen. Daarom gaan ze bellen met de vraag: hoe kunnen we u helpen? Experimenteer als gemeente met dit soort ideeën. Voorkom op die manier financiële achterstanden. Schuld is als een kankergezwell; het groeit zonder dat je iets hoeft te doen.’

Is een betaalde baan niet de meest simpele oplossing om uit een afhankelijke uitkerings-situatie te komen?

‘Zeker, maar dat werk moet er wel écht zijn. Veel gemeenten zitten op het spoor van re-integratietrajecten en tegenpresenties om mensen richting arbeidsmarkt te duwen. Dat zijn vaak tijdelijke ‘banen’ met

behoud van uitkering. Gratis werken dus. Gemeenten zouden strenge eisen aan werkgevers moeten stellen. Laatst hoorde ik over een vrouw die graag in de kinderopvang wilde werken. Ze werd eerst drie maanden in de kantine van de GGD geplaatst en erna in de kantine van het lokale waterbedrijf. Dat voegt niets toe. Het is moderne uitbuiting van mensen als goedkope arbeidskrachten. Het is frustrerend onder je niveau te moeten werken zonder enig perspectief. Uitkeringsgerechtigden accepteren dat uit angst voor sancties. Als je onbetaald werkervaring moet opdoen, moet je minimaal scholing krijgen en uitzicht op een betaalde baan. Er zijn overigens ook gemeenten die het wel goed doen.'

Over de economie hebben we niet te klagen. De arbeidsmarkt wordt krappere. Het aantal vacatures neemt toe. Dat zou zich moeten vertalen in een uitstroom uit de bijstand. 'Klopt, maar als je langere tijd in de bijstand zit, is er vaak sprake van gebrek aan zelfvertrouwen, onzekerheid en financiële problemen. Ook ben je vaak het zicht op je mogelijkheden kwijt, omdat je alleen maar aan het overleven bent. Het is een bittere pil als je in de bijstand zit. Het is echt een must dat mensen intensief worden begeleid, geschoold en gecoacht. Iedereen wil meedoen en erbij horen. Gelukkig zijn er steeds meer gemeenten

ROELAND VAN GEUNS: 'DOOR VERPLICHTINGEN ZOALS DE SOLLICITATIEPLICHT WEG TE HALEN, KUNNEN BIJSTANDSGERECHTIGDEN HUN GEVOEL VAN ZELFREGIE WEER TERUGKRIJGEN.'

die in plaats van repressie gaan geloven in coachen, motiveren en ontzorgen van mensen. Zo experimenteert een aantal gemeenten met een regelluwe bijstand. Dit zijn een soort basisinkomen-experimenten waarbij niet te veel van mensen wordt gevraagd in termen van verplichtingen. Mensen krijgen in plaats daarvan vertrouwen in hun eigen mogelijkheden en ruimte om bij te verdienen. De kans op sancties en maatregelen neemt daardoor af. Dergelijke sancties leiden vaak alleen maar tot (meer) schulden. Door binnen het bijstandsregime verplichtingen, zoals de sollicitatieplicht, weg te halen kunnen mensen hun gevoel van autonomie en zelfregie weer terugkrijgen.'

Bent u voorstander van een basisinkomen?

'Het is geen oplossing voor armoede en schulden. En ook onbetaalbaar, vrees ik. Ik vind het wel belangrijk dat er een oplossing komt voor de armoe-

deval. Het is paradoxaal dat het financieel onaantrekkelijk wordt gemaakt om te gaan werken omdat je daardoor allerlei regelingen en toeslagen verliest, waardoor je nog niet boven het sociaal minimum uitkomt. Alleen als je een flinke stap maakt qua inkomen blijf je uit die val.'

Hoe voorkom je die armoedeval?

'Mijn idee is te kijken naar een vorm van negatieve inkomstenbelasting. Dit is wellicht een oplossing voor het miljarden verslindende vastgelopen systeem van inkomensafhankelijke regelingen en toeslagen. Als je in plaats daarvan de mogelijkheid creëert dat mensen zonder of met een laag inkomen, overheidshulp krijgen in de vorm van negatieve inkomstenbelasting kun je de armoedeval misschien grotendeels oplossen.'

Komt dit systeem er volgens u? 'Uiteindelijk keert de wal het schip. We kunnen de huidige

'Re-integratie is vaak uitbuiting van mensen als goedkope arbeidskrachten'

situatie niet op zijn beloop laten. De koopkracht van mensen met een laag inkomen tot aan modaal staat enorm onder druk. De vaste lasten, zoals huur en energiekosten, stijgen alleen maar verder. Dat wordt niet volledig gecorrigeerd via toeslagen. Nu al leven in Nederland ruim 60.000 van de zeven miljoen huishoudens in armoede. Het is dan ook van levensbelang dat we inzetten op behoud van koopkracht voor de onderkant van de samenleving. Anders voorzie ik Amerikaanse toestanden waarbij een derde van de mensen onder de armoedegrens leeft.'